

PRVI KRŠĆANI IZ POGANSTVA

TOMO VUKŠIĆ

Vrhbosanska visoka teološka škola - Sarajevo

Privremeno sjedište:

Dominikanski samostan

21400 BOL, o. Brač

Izlaganje na znanstvenom skupu

Primljeno 24. 1. 1996.

UDK 226.6.07

Sažetak

U članku podijeljenom na četiri dijela autor proučava obraćenja prvih pogana na kršćanstvo kako nam to opisuju Djela apostolska.

Doista, jedan od najtežih problema prve Crkve bio je vezan uz obraćenje pogana jer se dio kršćana, obraćenika sa židovstva, radikalno suprotstavljao primanju pogana.

Proučavajući taj problem, autor opisuje prva obraćenja, modele za kasnije ponašanje Crkve. Prije svega opisuje obraćenje Etiopljanina (Dj 8,26-39), zatim Kornelija (Dj 10,1-33). Treći dio posvećen je gradu Antiohiji kao središtu kršćana pridošlih iz helenizma, a četvrti procesu kristijaniziranja helenizma.

Jedan od svakako najtežih unutrašnjih problema prve kršćanske zajednice vezan je uz prijem u Crkvu obraćenika s poganstva na kršćanstvo. Zapravo, dio kršćana u vremenu neposredno poslije Isusove smrti, dok su članovi Crkve još uvijek bili isključivo obraćenici sa židovstva na kršćanstvo, koje se obično naziva judeokršćanima, osporavao je čak i načelo misionarskog djelovanja izvan kruga sljedbenika židovstva. Židovske vjerske granice trebale su ostati vanjski okvir Crkve. Naime, prema shvaćanju tog dijela judeokršćana, na tome se ograničavala i definicija novoga izabranog Božjeg naroda, tj. nanovo osnovane Crkve. Jedina razlika između ovakva shvaćanja učlanjivanja u Crkvu i gledanja na članstvo u starozavjetnom izabranom Božjem narodu sastojala bi se u napuštanju židovske vjere sa strane Izraelaca, odnosno u njihovu prihvaćanju kršćanstva koje je tako trebalo ostati obična nacionalna vjera. Budući da najveći dio Židova nikada nije prihvatio kršćanstvo, ono bi, da je kojim slučajem prevladao ovaj judeokršćanski koncept, ostalo obična manjinska sljedba unutar židov-

stva koja bi se najvjerojatnije vrlo brzo ugasila. No, budući da svi kršćani nisu tako razmišljali te nisu prihvaćali programatsku zatvorenost Crkve u židovski duhovni krug, u rješavanju tog problema među njima su nastajale čak svađe i razdori. Sve to dokazuje da nije baš brzo i lako u Crkvi sazorila i bila prihvaćena poznata Isusova misao o apostolima kao njegovim svjedocima po svemu svijetu, koja je zapisana na više mjesta u Svetom Pismu, pa i u Djelima apostolskim: "... primit ćete snagu Duha Svetoga koji će sći na vas i bit ćete mi svjedoci u Jeruzalemu, po svoj Judeji i Samariji i sve do kraja zemlje" (Dj 1,8).

U obradbi te problematike ovaj tekst je podijeljen u četiri dijela: u prvom je govor o obraćenju rizničara etiopske kraljice, u drugom o Kornelijevu obraćenju, u trećem o Antiohiji kao središtu helenističkih kršćana, a u četvrtom o kristijanizaciji helenizma.

1. OBRAĆENJE RIZNIČARA ETIOPSKE KRALJICE

Obično se prvim obraćenikom s poganstva na kršćanstvo smatra dvorjanin i rizničar

etiopske kraljice, kojeg je, prema izvještaju Djela apostolskih, na putu iz Jeruzalema u Gazu krstio Filip (Dj 8, 26-39). Zapravo, neki autori tvrde da je ovaj obraćenik bio poganin¹, a drugi da je bio židovski sljedbenik obraćen s poganstva (prozelit). Pritom vjerojatno misle isto iako se izražavaju različito.² No, ako načas i zanemarimo razliku odnosno djelomičnu podudarnost pojmova "poganin" i "prozelit" unutar židovstva³, iz samoga biblijskog izvještaja lako se zaključuje da je kršteni Etiopljanin već prije krštenja bio sljedbenik židovske vjere. Naime, izvještaj za njega kaže: "Vraćao se iz Jeruzalema, kamo je bio pošao pokloniti se; (...) i čitaše proroka Izaiju" (r. 28). Sve to: tj. klanjanje u Jeruzalemu i čitanje Izaije on je činio najvjerojatnije iz svoga vjerskog uvjerenja. Odgovoriti pak na pitanje kako je on dospio u židovsko vjersko ozračje, ipak mi se ne čini jednostavnim. Zapravo, pomalo začuđuje činjenica da spomenuti komentatori Djela apostolskih uopće ne računaju na mogućnost da je Filip mogao krstiti i običnoga etiopskog Židova koji nije bio dovoljno vjerski informiran te zato Filipa moli da mu razjasni određeni odlomak iz Izaije proroka. Naime, u Etiopiji je još otprije postojala židovska zajednica tamnoputih čiji je nastanak, doduše, zavijen tajnama povijesnih legendi, a čije pripadnike izraelska država u najnovije vrijeme naseljava na svom području. Malo je znano da Etiopljani općenito vjeruju da bi njihova kraljevska dinastija bila čak biblijskog podrijetla, a rodonadželnik bi joj bio kralj Menelik, sin židovskog kralja Salomona i kraljice od Sabe, rođen iz njihove veze kad se ova kraljica bila došla pokloniti Salomonu (1 Kr 10, 10-13), a koji bi vladao Etiopijom od oko 962. do 930. god. prije Krista.⁴

Važno je također uočiti da je Filip krstio Etiopljanina dok se ovaj vraćao u Etiopiju pa se može pretpostaviti da je on svoj put poslije krštenja i nastavio te se zaista vratio poslu rizničara na etiopskom dvoru. Time Luka najvjerojatnije ne naglašava nikakvo možebitno misionarsko djelovanje ovog dvorjanina ni moguća obraćenja u Etiopiji nego, vjeran svojim univerzalističkim pogledima, naglašava kako je kršćanstvo već

stiglo do na kraj svijeta jer se tada tako gledalo na Etiopiju.⁵

2. KORNELIJEVO OBRAĆENJE

Bilo kako bilo, krštenje dvorjanina etiopske kraljice čini se da nije izazvalo reakcije judeokršćanskih članova prve Crkve. No, obraćenje prvoga pravog poganina, satnika italske čete Kornelija iz Cezareje, dogodilo se pred apostolom Petrom (Dj 10, 1-33). U prvoj propovijedi što ju je Petar, neposredno nakon toga obraćenja, održao prisutnim poganima (Dj 10, 34-43), između ostaloga je kazao: "Sad uistinu shvaćam da Bog nije pristran, nego - u svakom je narodu njemu mio onaj koji ga se boji i čini pravdu" (r. 34-35). Nakon te propovijedi nastala je velika uznemirenost među prisutnim kršćanima iz židovstva, kako to svjedoče sama Djela apostolska: "A vjernici iz obrezanja, koji dođoše zajedno s Petrom, začuđiše se što se i na pogane izlio dar Duha Svetoga" (Dj 10, 45). Osim toga, kad je Petar malo kasnije došao u Jeruzalem, "uzeše mu obrezanici prigovarati" (Dj 11, 2) zbog druženja s Kornelijem, a Petar se morao opravdavati. Uznemirene kršćane smirio je istom kad im je kazao da je postupio u skladu s izravnim Božjim nalogom koji je dobio u viđenju.⁶

¹ Usp. npr. H. JEDIN, *Velika povijest Crkve I.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1972., str. 116; G. SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte I.*, Herder, Freiburg-Basel-Wien 1980., str. 498; K. KLI-ESCH, *Djela apostolska*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1993., str. 68.

² Usp. A. LEE ASH - R. OSTER, *Djela apostolska. Uvod i komentar*, Dobra vest, Novi Sad 1986., str. 113.

³ Usp. *Biblijski leksikon*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1972., str. 240. i 266.

⁴ Usp. K. DOČKAL, *Povijest abesinske Crkve*, u: "Bogoslovska smotra" (1944)1-4, 105-121; J. KOLARIĆ, *Istočni kršćani. Nestorijanci, Jakobiti, Armenci, Kopti i Etiopljani*, Veritas, Zagreb 1982., str. 162; A. POLLERA, *Lo Stato Etiopico e la sua Chiesa*, Roma-Milano 1926.; H. M. HYATT, *The Church of Abyssinia*, London 1928.

⁵ Usp. G. SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte I.*, str. 499.

⁶ Usp. detaljno tumačenje izvještaja Djela apostolskih o Kornelijevu obraćenju u: G. SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte II.*, Herder, Freiburg-Basel-Wien 1982., str. 58-84.

3. ANTIOHIJA - SREDIŠTE HELENISTIČKIH KRŠĆANA

Ovakav Petrov postupak zaista je veoma važan, ali ni Kornelijevo obraćenje još uvijek nije bitno utjecalo na zamah misionarskog djelovanja prve Crkve. Zanimljivo je da je tek velika kriza, koja se oborila na Crkvu u obliku progona, stvorila duhovne i stvarne pretpostavke za početak propovijedanja Isusove poruke i poganima. Naime, nakon pogubljenja prvomučenika Stjepana, što se dogodilo najvjerojatnije tijekom zime između 36. i 37. godine u Jeruzalemu, mnogi kršćani su u strahu od eskalacija zlosilja protiv njih, napustili grad. Razišli su se po okolnim krajevima kao što je poznato i iz svjedočanstva Djela apostolskih. Vrlo usko povezano s prisutnošću kršćana na raznim stranama, prvo propovijedanje poganima dogodilo se u Antiohiji, o čemu sv. Luka izvještava ovako: "Oni dakle što ih rasprši nevolja nastala u povodu Stjepana dopriješe do Fenicije, Cipra i Antiohije, nikomu ne propovijedajući Riječi doli samo Židovima. Neki su od njih bili Ciprani i Cirenci. Kad stigoše u Antiohiju, propovijedahu i Grcima navješćujući evanđelje: Gospodina Isusa. Ruka Gospodnja bijaše s njima te velik broj ljudi povjerova i obrati se Gospodinu" (Dj 11, 19-21).

Zanimljivo je da su judeokršćani, koji su bježeći pred opasnostima ovom prigodom došli iz Jeruzalema u Antiohiju, i u novoj sredini nastavili sa svojim dotadašnjim običajem propovijedanja samo Židovima. Tako su i dalje ostali zarobljeni sviješću o izabranju samo vlastitog naroda. Svoju starozavjetnu povlasticu, dakle, nisu namjevali dijeliti ni s kim.

Tek kad su u Antiohiju došli Ciprani i Cirenci, tj. helenizirani judeokršćani iz krajeva grčkoga kulturnog ozračja oko Sredozemnog mora (Cirena je u sjevernoj Africi) i otoka u njemu (Cipar), istom su tada i to samo helenizirani judeokršćani započeli propovijedati i poganima.⁷ Na žalost, ti prvi kršćanski misionari pogana ostali su nepoznati jer im biblijski izvještaj ne spominje imena. Zauvijek će ostati samo Ciprani i Cirenci. Ova nedovoljna preciznost informacije, kao i u toliko drugih slučajeva, upu-

ćuje na zaključak o velikoj brojnosti događaja, pojedinosti i osoba iz tih vremena, o kojima bismo rado znali više, a koji će zauvijek ostati bezimni.

Ipak, za kasniji razvitak kršćanstva osobito je važno da je veliko propovijedanje poganima počelo u Antiohiji jer je ona bila treći grad po veličini u Rimskom Carstvu s brojem od oko 500.000 do 800.000 stanovnika. Bio je to grad koji je doduše bio glasila morala, ali i učenosti, kulture i otvorenosti prema drukčijima. U njemu je živjelo podosta Židova, a nije bio zanemariv ni broj pogana koji su bili prihvatili judaizam. Stoga i ne čudi što se baš u takvom gradu "znatno mnoštvo prikloni Gospodinu" (Dj 11, 24). Sve te okolnosti učinile su da Antiohija postane ključni grad u procesu evangelizacije pogana.

Kad su se u Antiohiji dogodila obraćenja pogana, ubrzo je za to čula, naravno, i Crkva u Jeruzalemu, koja - kako smo vidjeli - dotad nije uvijek bila potpuno otvorena prema pridošlicama iz poganstva. Na vijest o događanjima u Antiohiji Jeruzalem tamo šalje Barnabu. Iz kojih motiva je Jeruzalem poslao Barnabu i s kakvim je mislima Barnaba putovao prema Antiohiji nije ni malo lako utvrditi. No, u skladu s uobičajenim nepovjerenjem jeruzalemskih kršćana prema obraćenjima iz poganstva dopušteno je pretpostaviti da je barem jedan od razloga bila upravo ta sumnjičavost kršćanskih Jeruzalemaca te njihova želja da on to tamo dobro izvidi. Moguće je, dakle, da je poslan kao inspektor. Tko zna, možda su se pribijavali da bi obraćeni Antiohijci, stanovnici raskalašenoga grada i s navikama stečenim u takvoj sredini, u slučaju da im obraćenje nije potpuno, mogli unijeti u Crkvu moralni laksizam te na taj način započeti iznutra razarati Crkvu.

U svakom slučaju, sve rečeno može, s manjom ili većom vjerojatnošću, stajati samo kao pretpostavka jer Lukin izvještaj prvu Barnabinu reakciju na antiohijska obraćenja bilježi tek poslije njegova dolaska u Antiohiju, i to ovako: "Kad on stiže i vidje milost Božju, obradova se te potaknu sve da

⁷ Usp. *Isto*, str. 84-92.

u odlučnosti srca ostanu uz Gospodina” (Dj 11, 23). Iz ovoga bi se moglo pretpostaviti da je Barnaba već iz Jeruzalema krenuo put Antiohije s velikom otvorenošću i duhovnom širinom prema onima koje će susresti ako bi njihovo obraćenje bilo Božja stvar. Kad on “vidje milost Božju” na djelu, ne samo da se obradovao nego je poticao obraćenike da ustraju. K tomu, i sâm se pridružio već postojećim kršćanskim propovjednicima tako da se broj novih kršćana u Antiohiji stalno povećavao. Neprestani rast Crkve u Antiohiji pokazuje da je “integracija Židova i pogana”⁸, za razliku od Jeruzalema iz tih godina, u ovom gradu tekla bez većih problema čemu je svakako uvelike doprinio kozmopolitski karakter velikoga grada.

Međutim, izbor Barnabe i njegovo slanje iz Jeruzalema u Antiohiju bio je ipak odlučujući potez. Prije svega zato što se on u ovom slučaju, to je očito, postavio vrlo razborito. Pri tomu mu je zasigurno uvelike pomoglo vlastito iskustvo u suživotu sa sljedbenicima drukčijih vjeronazora budući da je i sâm Barnaba potjecao iz židovske dijaspore s otoka Cipra. Ne treba zaboraviti ni činjenicu da je dio prvih kršćanskih propovjednika poganima u Antiohiju došao baš s Cipra. Bili su to, dakle, njegovi nekadašnji zemljaci od kojih je neke možda poznao i otprije što mu je uvelike pomoglo da brzo prozre i ispravno procijeni situaciju.

Barnaba, međutim, nije došao samo konstatirati obraćenja, iskazati radost zbog toga te obraćenicima dati podršku, da bi o svemu mogao izvijestiti Crkvu u Jeruzalemu koja ga je poslala. Zapravo, vrlo brzo je shvatio da je Antiohija plodno polje misionarskog rada te se, što je razumljivo, osjetio nedoraslim takvu izazovu u ogromnom gradu. Smatrao je očitim da ni Ciprani i Cirenci, prvi misionari Antiohije, nisu u stanju doskočiti potrebama a, s druge strane, osjećao se obvezatnim nešto učiniti. Stoga nije čudo što Luka za njega kaže: “Ta bijaše to muž čestit, pun Duha Svetoga i vjere” (Dj 11, 24).

U rješavanju poteškoće u Antiohiji, Barnaba, bez imalo ljubomorne sebičnosti

već uspješnog misionara, vuče za kršćanstvo povijesno značajan potez. Naime, opisujući mnoštvo koje je prigrllilo kršćanstvo i Barnabu u toj situaciji, svetopisamski izvještaj kaže doslovce: “Znatno se mnoštvo prikloni Gospodinu. Barnaba se zatim zaputi u Tarz potražiti Savla. Kad ga nađe, odvede ga u Antiohiju. Punu su se godinu dana sastajali u toj Crkvi i poučavali poveće mnoštvo te se u Antiohiji učenici najprije prozvaše kršćanima” (Dj 11, 24-26).

Pavao je, poslije svog obraćenja koje se najvjerojatnije dogodilo početkom 37. god. i krštenja u Damasku, otišao u Arabiju pa se opet vratio i neko vrijeme propovijedao u Damasku te istom tri godine kasnije dospio u Jeruzalem (usp. Gal 1, 15-18; Dj 9, 1-30). Kad su, naime, Židovi oko 39. god. u Damasku bili odlučili ubiti ga, Pavao je otišao u Jeruzalem, ali mu kršćani toga grada, već tradicionalno sumnjičavi, nisu vjerovali da se obratio. Tada mu je prvi put u pomoć priskočio baš Barnaba te ga upoznao s apostolima i posvjedočio njegovo obraćenje. Poslije toga je Pavao propovijedao i raspravljao sa Židovima, koji i ovdje odlučiše da je najpametnije pogubiti ga. Stoga su kršćani, među kojima je vrlo lako mogao biti i Barnaba, Pavla, da ga spase, preko Cezareje uputili u njegov rodni grad Tarz.

Prema tome gradu, udaljenom oko 150 km od Antiohije, uputio se dakle Barnaba “potražiti Pavla”. Iz ovakve formulacije moglo bi se zaključiti da Pavao nije živio kod kuće te da nije bilo baš lako pronaći ga. Osim toga, neki tumači smatraju da bi se Fil 3, 8, gdje Pavao veli: “Radi njega sam sve žrtvovao, i sve smatram blatom, da Krista dobijem...”, moglo shvatiti kao da je Pavla njegova obitelj razbaštinila zato što je napustio židovstvo.⁹ Ipak, Barnaba ga je pronašao, uspio uvjeriti u opravdanost i korist njegova djelovanja u Antiohiji te ga zaista oko 43. god. i dovesti u taj grad koji se sve

⁸ Usp. A LEE ASH - R. OSTER, *Djela apostolska...*, str. 142.

⁹ Usp. *Isto*.

više razvijao u središte helenističkih kršćana.

U Antiohiji su se vjernici, prije negoli i u jednom drugom mjestu, prozvali kršćanima. Redovito se smatra da je to ime nastalo između 42. i 44. godine. Poslije toga se raširilo vrlo brzo tako da je npr. u Rimu za vrijeme Neronova progonstva god. 64. ime kršćanin bilo službeni naziv za Kristove sljedbenike. No, način nastanka imena kršćanin, koje se u Svetom Pismu spominje još samo dva puta (Dj 26, 28; 1 Pt 4, 16), nije dokraja jasan. U rješavanju pitanja nastanka toga imena javljale su se različite pretpostavke. Jedni smatraju da su se sami kršćani tako nazvali. Drugi, baš zato što se rijetko spominje u Svetom pismu, ne vjeruju u to, nego smatraju da bi to moglo biti pogrdno ime koje su kršćanima nadjenuli njihovi neprijatelji: ako su to bili Židovi, onda su to napravili da im se narugaju zbog njihova vjerovanja u Isusovo mesijanstvo jer Židovi nikako nisu priznavali da je Isus iz Nazareta Krist. Treći smatraju da su to ime kršćanima smislili pogani iz Antiohije u nastojanju da dadnu nekakvo ime ovoj sve većoj i sve utjecajnijoj skupini svojih sugrađana, a i da im se malo narugaju jer je Krist ubijen kao rob, s tim da bi u tom slučaju "Krist" za njih bilo osobno a ne funkcionalno ime. Naime, u grčko-rimskom svijetu ime *Chrestus* i *Khrestos* bilo je dosta često, a nosili su ga robovi i oslobođenici, pa je u Antiohiji, poznatoj i po svojoj duhovitosti, moglo doći do igre riječima *Khristos* i *Khrestos* i uporabe tih pojmova u stvaranju pomalo podrugljivog vica koji upućuje na navodno robovsko podrijetlo kršćana.

Kad su stekli vlastito ime kršćani su se konačno prestali smatrati sljedbom unutar židovstva. Davanjem imena samosvojnost im je društveno priznata te kao grupa postaju prepoznatljivi. Ipak, stjecanje vlastitog imena imalo je i negativne posljedice. Naime, odvojivši se od židovstva, koje je po državnim zakonima bilo jedna od dopuštenih religija, kršćanstvo postaje *religio illicita* (nedopuštena vjera), a to će biti pravna pretpostavka svih kasnijih progona kršćana u Rimskom Carstvu.¹⁰

4. KRISTIJANIZACIJA HELENIZMA

I Pavao, kao i Barnaba, potječe iz židovske dijaspor jer je, kao što je poznato, rođen u gradu Tarzu u pokrajini Ciliciji. U rodnom kraju se već u mladosti upoznao s oblicima helenističke kulture. Tada je vrlo dobro naučio govorni grčki jezik (*koine*) kao i aramejski jezik svoje obitelji. Sve to nesumnjivo je utjecalo na Pavlove buduće misionarske stavove i djelovanje.

Kad je Pavao spoznao da mu je Gospodin dodijelio zadaću propovijedanja među poganima (Gal 1, 16), cijelo tadašnje Rimsko Carstvo prihvatio je kao svoje misijsko područje te se sve do smrti tako i ponašao. Vrlo sretna okolnost, koja će uvelike pogodovati uspjehu kršćanskih misionara kojima na čelu stoje Barnaba i Pavao, jest u tome što je ljude Rimskog Carstva sjedinjavala ista helenistička kultura, koju je Pavao upoznao već u svojoj mladosti, i što je u gradovima rabljen isti grčki jezik (*koine*), koji je, također od djetinjstva, Pavao odlično poznao.

Ako zanemarimo činjenicu da je kršćanstvo nastalo u židovskom kulturnom krugu koji mu je u većini zauvijek ostao protivnik, pri susretu kršćanstva s helenizmom događa se prva inkulturacija u povijesti kršćanstva. Međutim, iako je izvan svake sumnje da je u tom procesu susretanja helenizam utjecao na kršćanstvo, pogotovo stoga što je kršćanstvo preuzelo nešto od grčkoga filozofskog rječnika, ipak bi netočno bilo govoriti o helenizaciji kršćanstva ako bi se time branila teza o nekakvu sadržajnom utjecaju, koji bi kršćanstvo bilo pretrpjelo, jer takva teza u sebi nosi optužbu o navodnom falsificiranju izvornog kršćanstva. Stoga je mnogo ispravnije govoriti o progresivnoj kristijanizaciji helenizma koja se događala također u procesu misionarskog djelovanja Crkve.¹¹

¹⁰ Usp. Isto; Sv. CIPRIJAN, *Jedinstvo Crkve. Euharistija. Molitva Gospodnja* (preveo, uvod i bilješke napisao Marijan Mandac), Služba Božja, Makarska 1987., str. 85-90.

¹¹ Usp. npr. B. ALTANER, *Patrologia*, Marietti, Torino 1992., str. 62; J. QUASTEN, *Patrologia I.*, Marietti, Torino 1983., str. 166-168.

Za ilustraciju ovih dvaju usporednih procesa na početku misionarskog djelovanja kršćanstva navodim samo proslov Ivanova evanđelja (Iv 1, 1-18). U ovom slučaju npr. moglo bi se govoriti o helenizaciji kršćanstva zato što Ivan preuzima pojam Logos (Riječ) iz grčke filozofije:

*“U početku bijaše Riječ
i Riječ bijaše u Boga
i Riječ bijaše Bog. (...)”* (Iv 1, 1-18)

Međutim, Logos iz Ivanova proslova nikako nije Logos grčkih poganskih filozofa¹² jer Ivan Logosu pripisuje specifično kršćanska obilježja: božansku bit, osobnu samostalnost i božansko utjelovljenje.

“S tim Kristovim likom povezuje evanđelist jasnu svijest o univerzalnom poslanju kršćanstva, o njegovu značaju kao svjetske religije. Taj Logos je svjetlost čovjeka, s njim je došlo pravo svjetlo na svijet, koje obasjava svakog čovjeka (Iv 1, 9); on je Jaganjac Božji koji oduzima grijeh svijeta (1, 29), on je poslan da se svijet po njemu spasi, da svaki tko u nj vjeruje ima život vječni (3, 16s). On daje svoje tijelo za život svijeta i polazi u smrt da bi ujedinio po svijetu raspršenu djecu Božju u jednu zajednicu (6, 51; 11, 52). Tu sliku o božanskom Logosu, koji svemu čovječanstvu donosi svjetlo i život, a time i spasenje, ostavlja Ivan na završetku 1. stoljeća narednom kršćanskom pokoljenju kao oporuku i

zadatak te time izvršava djelo prvorazrednog crkvenopovijesnog značenja.”¹³

ZAKLJUČAK

Tragedija ubijanja i progonstva, koju su kršćani i Crkva u Jeruzalemu doživljavali od svojih neprijatelja već od svoga nastanka, prouzrokovala je raspršenost Kristovih sljedbenika. Umjesto nestajanja i smrti, koji su joj tada bili namijenjeni, Crkva je doživjela nov oblik nastajanja i života. Raspršeni kršćani, često na putu sa samo sirotinjskim prognaničkim zavežljajem na štapu preko ramena, iako zavičajno iskorišteni, tamo gdje dolaze ukorjenjuju Crkvu koje ime je, zapravo, jedini stalni zavičaj. Bili su to često obični putujući misionari opskrbljeni gotovo redovito samo križem progona na leđima i evanđeljem u srcu i na usnama. Da bi uopće opstali, morali su istovremeno mnogo trpjeti i mnogo ljubiti.

Usprikos mnogim opasnostima koje je obraćenje na kršćanstvo sa sobom nosilo, mnogi su im povjerovali. Prije svega, naravno, zato što “ruka Gospodnja bijaše s njima” (Dj 11, 21), ali i zato što je velik broj njih, dok je strahovito patio, stvarno mnogo volio na čemu je građen visoki moralni kredibilitet kršćanstva.

¹² Usp. npr. W. WINDELBAND, *Povijest filozofije*, Naprijed, Zagreb 1990.

¹³ H. JEDIN, *Velika povijest Crkve I.*, str. 141-142.